

Dąbkowska, Michalina

Dzieje Zespołu Historii Chemii (1954-1977)

Analecta 1/2, 185-213

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DZIEJE ZESPOŁU HISTORII CHEMII (1954–1977)

Zakład Historii Nauki, przemianowany w latach późniejszych na Komitet Historii Nauki i Techniki PAN, powstał na mocy uchwały Sekretariatu Naukowego Prezydium Polskiej Akademii Nauk z dnia 10 listopada 1953 r. Ale już w okresie wcześniejszym kilku członków tegoż Zespołu brało czynny udział w rozwijaniu i krzewieniu historii nauki polskiej, między innymi współpracując z pełnym zaangażowaniem przy organizowaniu w Muzeum Narodowym w Warszawie w 1953 roku *Wielkiej Wystawy Odrodzenia w Polsce*, która zdobyła szeroki rozgłos w kraju i uznanie licznej rzeszy zwiedzających zainteresowanych rozwojem naszej kultury i osiągnięciami sławnych Polaków w nauce, literaturze i sztuce w epoce Odrodzenia¹. To był swego rodzaju początek skierowania zainteresowań ku badaniom rozwoju historii nauk w Polsce.

Wśród zachowanych dokumentów profesora Włodzimierza Hubickiego – mojego bezpośredniego szefa, który kierował Katedrą Chemii Nieorganicznej UMCS przez 30 lat (1947–1977) – natrafiłam na oryginalną pierwszą umowę – zlecenie, zawartą pomiędzy Profesorem i Prezydium Polskiej Akademii Nauk (zleceńodawcą) reprezentowanym przez prof. Michała Śmiałowskiego (sekretarza Wydziału III PAN), podpisaną 9 października 1953 r. na prowadzenie poszukiwań materiałów archiwalnych dotyczących historii wczesnej chemii w Polsce. Przy tym w § 3 umowy została dopisana klauzula, że „Zleceniobiorca zobowiązuje się wykonać daną pracę nieodpłatnie”². W 1954 r. zasoby finansowe PAN widocznie wzrosły i następne umowy o dzieła mogły być już bodaj skromnie wynagradzane, czego przykładem jest kolejna umowa zawarta pomiędzy PAN i prof. W. Hubickim, w której jest wymienione „ratalne miesięczne honorarium 650 zł”³.

W końcu tego samego roku prof. Włodzimierz Hubicki został mianowany

przewodniczącym Zespołu Historii Chemii przy Komitecie Historii Nauk PAN, którego dzieje zobowiązałam się przedstawić w krótkim zarysie jako prawie naoczny świadek, wspominający je z perspektywy trzydziestu pięciu lat i równocześnie opierający się na autentycznych dokumentach, mając łatwy dostęp do archiwum Katedry Chemii Nieorganicznej w Lublinie jako asystent i długoletni współpracownik Profesora. W tymże archiwum UMCS znajdują się dokumenty tamtego okresu w formie okólników, listów, planów i sprawozdań przesyłanych do PAN (oczywiście kopie), które obecnie stanowią źródło i interesujący materiał do odtworzenia dziejów Zespołu Historii Chemii od 1954 roku.

Notabene, dawniej chyba nikomu nie przychodziło nawet na myśl, że gromadzone w segregatorze z napisem HUBICJANA – PAN, wybrane przeze mnie dokumenty z pierwszych powojennych trudnych lat działalności Zespołu Historii Chemii staną się naprawdę rzetelnym dowodem ożywionych kontaktów i wyjątkowej ofiarnej pracy kilku założycieli, członków Zespołu i ich głównego inspiratora i przewodniczącego. Część z tych dokumentów jest wymieniona w formie skróconej do minimum w Aneksie.

Jak wynika z przeprowadzonej przeze mnie pobieżnej sondy wśród młodszych pracowników, w miarę upływu tylko trzydziestu kilku lat zatarły się w naszej pamięci ówczesne wydarzenia i istotnie duże, a nie raz niedocenione, zasługi poszczególnych członków Zespołu Historii Chemii KHNiT PAN. Naszym obowiązkiem, zwłaszcza historyków, powinna być osłona przed pyłem zapomnienia tych naprawdę zasłużonych (a często cichych i zbyt skromnych) postaci i utrwalenie o nich naszej wdzięcznej pamięci za wzniesione mocne fundamenty historii nauki, znacznie ułatwiające potomnym dalszy jej rozwój.

Stan historii chemii w Polsce w chwili kreowania Zespołu

Historia chemii w Polsce, w porównaniu z historiami innych dyscyplin w naszym kraju, była dziedziną zupełnie zaniedbaną. Polskie piśmiennictwo tego zakresu obejmowało tylko drobne monografie dotyczące przede wszystkim takich sław jak Jędrzej Śniadecki, Filip Neriusz Walter, Maria Skłodowska-Curie, Ignacy Mościcki oraz szereg życiorysów wybitniejszych chemików polskich, które były okazjonalnie publikowane w odpowiednich czasopismach. Jedyną, najbardziej cenioną, nieco obszerniejszą monografią stanowiła praca Władysława Lepperta pt. *Rys rozwoju chemii w Polsce do r. 1830*⁴, z zebranymi w niej raczej eklektycznie wiadomościami z dziedziny historii chemii z lat od 1770 r. do roku Powstania Listopadowego.

Z zakresu wcześniejszych dziejów chemii w Polsce (do 1800 r.) mieliśmy jeszcze szczuplejszy zasób wiadomości, streszczający się niemal tylko do faktów opublikowanych przez J. Osińskiego⁵, F. Kurowskiego⁶, J.B. Dziekońskiego⁷, J. Grabowskiego⁸, St. Kościńskiego⁹ i opracowań kompilacyjnych¹⁰. Fragmenty zaczerpnięte z tych oryginalnych opracowań były kolejno powtarzane, nawet bez

sprawdzania ich słuszności i bez żadnych uzupełnień lub korekty, przez późniejszych znanych historyków polskiej chemii, takich jak Filasiewicz¹¹, Centnerszwer¹², Gałęcki¹³, Estreicher^{14, 15}, Ostachowski¹⁶, Lampe¹⁷ i Zawidzki¹⁸. Część z wymienionych autorów czerpała również dane ze źródłowych zagranicznych opracowań dotyczących historii alchemii i wczesnej chemii, przede wszystkim ze słynnych wówczas monografii Berthelota, Cuviera, Koppa, Schmiedera, Fergussona i innych^{19–26}, którzy siłą rzeczy byli mniej zainteresowani polskimi osiągnięciami w nauce i także nie docierali do ich autentycznych źródeł historycznych.

W rezultacie takiego stanu literatury w zakresie historii dawnej chemii, panowało u nas w 1954 r. niemal powszechne mniemanie, że do danych zawartych w wymienionych pracach i artykułach nie ma już właściwie niczego do uzupełnienia. Zresztą, historia chemii obejmuje tylko dwa wieki — To także rozpowszechnione niemal do dzisiejszych czasów poglądy. — O chemii powinno się mówić dopiero od czasów Lavoisiera we Francji. Także początki chemii w Polsce sięgają tylko połowy XVIII w. od działalności Jędrzeja Śniadeckiego. Natomiast przed chemią istniała jedynie mało wartościowa alchemia, którą szacowano na ogół dwojako. Jeden rodzaj alchemii traktowano jako nieszkodliwe maniactwo próbowania transmutacji metali nieszlachetnych w złoto, uprawiane w dawniejszych czasach przez różnych władców, magnatów, bogatszą szlachtę i także przez niektórych mnichów. Okazuje się, że z braci zakonnych parających się alchemią w Polsce utrwalono w naszej i nawet w światowej historii nauki przede wszystkim tego, który spalił klasztor dominikanów w 1454 r. w Krakowie wskutek nieudanych machinacji alchemicznych. Innym zakonikiem uwieńczonym europejską sławą przez wprowadzenie do historii chemii był Wincenty Koffski z XV w., którego traktat o kamieniu filozoficznym miał być ukryty po śmierci mnicha — autora i dopiero po 120 latach został odnaleziony w murach krużganka klasztoru w Gdańsku, a ukazał się drukiem w 1608 r. Wracając do opinii o alchemii, należy zwrócić uwagę, że drugi rodzaj alchemików stanowili różni szarlatani, prestidigitatorzy i wydrwigrosze, sami siebie reklamujący jako posiadacze eliksiru życia lub kamienia filozoficznego i znawcy tajemnicy ich wytwarzania. Niestety, dzięki ludziom tego pokroju alchemia dawnych czasów była na ogół traktowana pogardliwie i stała się niemal do dzisiaj synonimem oszustwa.

W opisanej sytuacji przyszli pracownicy Zespołu Historii Chemii ZHNI PAN musieli zdawać sobie dobrze sprawę z istic trudnego zadania podejmowanego w celu metodycznego opracowania historii chemii w Polsce, poprzedzonego oczywiście zmuudnym zbieraniem rzetelnych, wiarygodnych materiałów i dokumentów historycznych w bibliotekach i archiwach krajowych i zagranicznych.

Kreowanie Zespołu Historii Chemii — 17 grudnia 1954. Członkowie Założyciele i zamierzone plany badań naukowych

Pierwsze organizacyjne posiedzenie sekcji historii chemii Komitetu Historii Nauki PAN odbyło się 17 grudnia 1954 r. w lokalu PAN przy ul. Freta 16 w Warszawie²⁷. W posiedzeniu tym uczestniczyli profesorowie Włodzimierz Hubicki (przewodniczący), Tadeusz Miłobędzki, Robert Rembieniński, Edmund Trepka i Ignacy Złotowski, dr Stanisław Szplizyński, mgr inż. Waław Karczewski oraz mgr Andrzej Szperl (sekretarz) i dyskutowali nad kreowaniem Zespołu Historii Chemii z odpowiednimi celami i planem przyszłej działalności. Tym samym wymienieni uczestnicy posiedzenia stali się członkami — założycielami Zespołu Historii Chemii KHN PAN.

Do tych osób wkrótce w 1955 i 1956 r. dołączyli następni bardzo aktywni członkowie Zespołu, między innymi profesorowie Karol Adwentowski, Alicja Dorabialska, Leszek Krówczyński, Eugeniusz Kwiatkowski, Wiktor Lampe, Emilian Ostachowski, Antoni Pasternak, Kazimierz Sarnecki, Bolesław Skarżyński i Zdzisław Wojtaszek. Cały Zespół przystąpił energicznie do opracowania planu badań naukowych i rozdzielenia między sobą odpowiednich działów historii według swoich specjalności²⁸.

Ogólny plan badań naukowych Zespołu objął następujące dyscypliny nauk chemicznych:

1. Historia chemii w Polsce do roku 1800,
2. Historia chemii nieorganicznej w Polsce w latach 1800—1950,
3. Historia chemii organicznej w Polsce w latach 1800—1950,
4. Historia chemii fizycznej w Polsce w latach 1800—1950,
5. Historia technologii chemicznej w Polsce,
6. Historia biochemii w Polsce,
7. Historia chemii farmaceutycznej w Polsce,

z zamierzeniem w przyszłości dalszego podziału historii każdej dyscypliny na pięćdziesięcioletnie okresy: 1800—1850, 1850—1900 i 1900—1950, z chwilą dokooptowania następnych nowych członków Zespołu.

Już po jednorocznej trudnej i żmudnej, ale bardzo ożywionej działalności kilku członków Zespołu, przewodniczący profesor W. Hubicki mógł przedstawić następujące sprawozdanie do Komitetu Historii Nauki PAN:

„Zespół Historii Chemii w roku 1955 opracował i uzupełnił nowy plan badań uwzględniający poszczególne okresy historyczne oraz wartość dorobku chemików polskich. Zgodnie z planem prof. Hubicki opracowuje historię chemii w Polsce do roku 1800. W obecnej chwili jest w trakcie przygotowania pierwszej części pt. Historia chemii w Polsce obejmująca okres do czasów Zygmunta III. Niezależnie od tego przygotował cztery publikacje. W ramach prac zleconych prof. Złotowski rozpoczął opracowanie — Maria Skłodowska-Curie i atomiści. Dr Emilian Ostachowski zebrał materiały do historii biochemii w Polsce. Inż. Karczewski rozpoczął historię farmacji do r. 1800,

a następny okres 1800—1850 opracowuje prof. Rembeliński. Z kolei prof. Adwentowski, dr Pasternak i dr Wojtaszek opracowali interesujące materiały dotyczące wkładu polskich uczonych w dziedzinie niskich temperatur. Doc. Sarnecki podjął się opracowania historii technologii chemicznej w Polsce od czasów najdawniejszych do połowy XIX wieku. Fragmenty z powyższych prac przygotowano w formie artykułów do druku w *Kwartalniku Historii Nauki i Techniki*²⁹.

W cytowanym sprawozdaniu Hubicki skromnie nawet nie wspominał o swoich nowatorskich odkryciach zawartych w owych jego „czterech publikacjach”. Poruszam tę sprawę specjalnie dla podkreślenia ważkości metody badań i osiągnięć naukowych Hubickiego zrealizowanych na podstawie odnalezionych i wnikliwie przestudiowanych dokumentów archiwalnych, dzięki czemu mógł skorygować albo wprowadzić nieznanne, uzupełniające szczegóły z okresu XV i XVI wieku do dotychczasowej historii chemii w Polsce. W jednej z tych publikacji o Wincentym Koffskim i jego traktacie obalił legendę o rzekomym dominikaninie z XV w. i stwierdził, że odnaleziony jego traktat jest apokryfem³⁰. Drugą pracę Hubicki poświęcił omówieniu działalności w zakresie chemii Agricoli z uwzględnieniem jego kontaktów z Polakami. Ta publikacja ukazała się w bardzo cennym zbiorowym opracowaniu: *Georgius Agricola — górnik, metalurg, mineralog, chemik i lekarz*, wydanym przez PAN jako pierwszy tom *Monografii z Dziejów Nauki i Techniki*³¹. Kolejna publikacja dotyczyła Franciszka de Paula Scheidt i jego działalności w szkolnictwie i na uniwersytecie, w której autor stwierdził, że Scheidt był pionierem wprowadzającym teorie Lavoisiera do chemii w Polsce, o czym wcale nie wzmiankowano w dotychczasowej historii chemii³². I wreszcie w czwartej pracy Hubickiego zostały zebrane legendy i fakty historyczne, jako — zgodnie z tytułem — zapomniane karty z dziejów chemii polskiej XV i XVI w., które stanowiły także treść arcyciekawego wykładu profesora Hubickiego na inauguracji roku akademickiego 1955/56 UMCS³³. Do dzisiaj pamiętam, że po wysłuchaniu wykładu inauguracyjnego oczarowane grono profesorskie UMCS i brać studencka wszystkich (!) wydziałów obdarzyli Hubickiego mianem „nie tylko wybitnego chemika, ale i znakomitego humanisty”.

W nawiązaniu do zamiłowań historycznych Hubickiego — warte są podkreślenia jego rozległe kontakty z wieloma antykwariuszami, dzięki którym zgromadził w swoim gabinecie profesorskim dziesiątki grubych, oprawionych w skórę i drewno foliałów najszlachetniejszych alchemików Europy lub fotokopie niedostępnych dzieł. Sam także dużo podróżował po kraju i zagranicą przede wszystkim w celu przeprowadzania kwerendy w zbiorach bibliotecznych i archiwalnych prawie całego świata. Własnoręcznie wykonywał mikrofilmy i fotokopie odszukanych z wielkim talentem traktatów alchemicznych, różnego rodzaju korespondencji, notatek rękopiśmiennych, pamiętników i innych źródeł dotyczących rozwoju nauki³⁴. I dopiero po powrocie w swoim gabinecie mógł je w wolnych chwilach wszechstronnie i krytycznie analizować, dochodząc bardzo często do pionierskich odkryć, a czasami nawet i do szokujących lub bardzo

zawilych wniosków, które wymagały dalszych wyjaśnień i zdobywania następných dowodów przed ich opublikowaniem.

Profesor Hubicki – jako przewodniczący Zespołu Historii Chemii organizował robocze zebrania naukowe w Warszawie, Krakowie, w Lublinie; odbywał konsultacje ze współpracownikami, bardzo często udostępniał im swoje zbiory biblioteczne, podsuwał tematykę badań. Sam pracował bardzo aktywnie i równocześnie dbał o rozwój i poziom prac oraz realizację planów badawczych całego Zespołu.

Członkowie i uczestnicy zebrań Zespołu Historii Chemii KHNiT

Na podstawie zachowanych dokumentów „HUBICJANA – PAN” nie trudno było odtworzyć imienny wykaz badaczy związanych z Zespołem Historii Chemii, biorących udział w organizowanych roboczych zebraniach, którzy w mniejszym lub większym stopniu przyczynili się do realizacji planów i zamierzeń Zespołu³⁵.

Lp.	Nazwisko i imię	Miejsce pracy zawodowej	Okres czynnej działalności w Zespole
1.	Adwentowski Karol (1893–1957)	Prof. dr Uniw. Jagiell. Kraków	1955–1957
2.	Bartkowicz Stanisław	Mgr inż.	XI.1957–V.1958
3.	Brzozowski Stanisław	Prof. dr ZHNiT PAN Kraków	od 1971 sekretarz
4.	Cybulski Kazimierz (1901–1967)	Doc. dr, Instytut Przem. Gum. Warszawa	1960–1965
5.	Dąbkowska Michalina	Doc. dr KChN UMCS Lublin	od 1953 „asystent”
6.	Dereń Jerzy (1925–1975)	Prof. dr AGH Kraków	1965–1975
7.	Dorabialska Alicja (1897–1975)	Prof. dr Polit. Łódź	1956 – ok. 1970 honorowy uczestnik
8.	Głowacki Witold	Prof. dr AM Poznań	1956–1964, potem Zespół Hist. Farm.
9.	Gomółka Bolesław	Doc. dr Bibl. Jagiell. Kraków	od 1965

10. Hubicki Włodzimierz
(1914–1977)	Prof. dr
KChN UMCS
i ZHN PAN	1953–1977
Kierownik Zespołu
11. Karczewski Wacław
(1895–1975)	Inż. chem. i mgr
farm. Warszawa	1954– ok. 1960
12. Krówczyński Leszek	Prof. dr
AM Kraków	1956–1964, potem
Zesp. Hist. Farm.
13. Krzymowska Alicja	Mgr
ZHN Warszawa	1957–1958
sekretarz Zespołu
14. Kuźnicka Barbara	Prof. dr
ZHNiT PAN W-wa	1963–1970
potem Zesp. Farm.
15. Kwiatkowski Eugeniusz
(1888–1975)	Prof. dr inż.
Kraków	1959–1975
honorowy uczestnik
16. Lampe Wiktor
(1875–1962)	Prof. dr
Uniw. Warszawa	1955–1962
honorowy uczestnik
17. Maślankiewicz Kazimierz
(1902–1981)	Prof. dr
Uniw. Wrocław,
P.Tow.Geol.Kraków	1959–1977
honorowy uczestnik
zebrań
18. Miłobędzki Tadeusz
(1873–1959)	Prof. dr
Polit. Warszawa	1954–1959
honorowy uczestnik
19. Ostachowski Emilian
(1890–1962)	Dr, st. wykładowca
Polit. Kraków	VI 1955–1962
20. Pasternak Antoni	Prof. dr
IBJ Świerk	od 1955
21. Rausch Bronisław
(1916–1963)	Mgr, dyrektor
Technikum Chem.
Kraków	1959–1963
22. Rembieliński Robert
(1894–1975)	Prof. dr
AM Łódź	1954–1960, potem
Zesp. Hist. Farm.
23. Sarnecka-Keller Maria
(1925–1984)	Prof. dr
UJ Kraków	1956–1965
nast. Zesp. Hist.
Med.
24. Sarnecki Kazimierz	Prof. inż.
Inst. Celul.–Pa-
pierniczy Łódź	od IV 1955
25. Skarbek Janusz	Dr
ZHNiT PAN,
Warszawa	1959–1961
sekretarz Zespołu
26. Skarżyński Bolesław
(1901–1963)	Prof. dr
AM Kraków	1955–ok. 1960,
nast. Zesp. Hist.
Medyc.

27.	Skubała-Tokarska Zofia (1917–1987)	Dr KHNiT PAN Warszawa	1954–1987 sekretarz naukowy Komitetu
28.	Stasiewicz-Jasiukowa Irena	Prof. dr ZHNiT PAN W-wa	od 1954 uczestnik zebrań
29.	Stroński Ignacy Igor (1921–1979)	Prof. dr Inst. Fiz. Jądr.	1959–1979
30.	Szperl Andrzej	Mgr ZHNiT PAN Warszawa	XI 1954–XII 1957 sekretarz Zespołu
31.	Szpilczyński Stanisław (1910–1980)	Prof. dr ZHNiT PAN Warszawa i Wrocław	1954–1960, potem Zesp. Hist. Med.
32.	Szumilewicz Benedykt	Mgr Gdańsk	od 1971
33.	Trepka Edmund (1880–1964)	Prof. dr Polit. Łódź i W-wa	1954–1964
34.	Voisé Waldemar	Prof. dr ZHN PAN Warszawa	korelacja prac Zespołu i Zakładu
35.	Wojtaszek Zdzisław (1915–1980)	Prof. dr UJ Kraków	1955–1980 od VII 1977 Kierownik Zespołu
36.	Złotowski Ignacy (1907–1961)	Prof. dr UJ Kraków i Uniw. Warszawa	1954–1961 honorowy uczestnik zebrań ³⁶

Niestety, nieubłagana śmierć zebrała nader obfite plony wśród członków Zespołu. Z wymienionych ogólnie 36 uczestników w obradach i rzeczywistych członków odeszło od nas na zawsze aż 21 pracowników w pełni sił twórczych.

Realizacja badań i osiągnięcia naukowe Zespołu Historii Chemii KHNiT PAN

Zgromadzone materiały i dokumenty dobitnie dowodzą, że Zespół ten w ciągu 23-letniej działalności wzbogacił historię chemii w Polsce licznymi cennymi i godnymi pochwały publikacjami (łącznie co najmniej ze 250 pozycji), mimo tylko dorywczo, w większości ochotniczo i nieodpłatnie prowadzonych prac w tym kierunku przez poszczególnych członków Zespołu Historii Chemii, obarczonych odpowiedzialnymi odrębnymi obowiązkami zawodowymi, zamieszkałych w różnych miastach Polski. Na podstawie załączonego aneksu można wnioskować o dużym wkładzie pracy i pokonywaniu wielu trudów w celu

realizacji zamierzeń Zespołu. Obecnie fachowo edukowani historycy nauki pracują zapewne w o wiele dogodniejszych warunkach.

Trafił mi do przekonania fragment z pracy Haliny Lichockiej, oceniający poprzednich badaczy, prawie pasujący do wielu z członków opisywanego przeze mnie Zespołu: „Jeszcze do niedawna historię chemii uprawiali wyłącznie uczeni zajmujący się badaniami eksperymentalnymi i podstawowymi chemii, którzy jednocześnie byli zamiłowanymi amatorami poznawania dziejów nauki i kultuwowania jej tradycji. To właśnie oni — entuzjaści-samoucy, napisali większość prac z zakresu historii chemii, wykazujących niekiedy cechy niefachowości, częściej jednak bardzo wartościowych. Tych uczonych można by zaliczyć do reprezentantów postawy symbolizującej [...] nie tylko „szkiełko i oko”, ale także „czucie i wiarę”³⁷... .

Prace Zespołu były prowadzone zasadniczo zgodnie z ogólnym planem badań Zespołu Historii Chemii przyjętym od 1955 r., odpowiednio tylko uzupełnianym w miarę dołączania się nowych członków. Oczywiście wyniki poszczególnych badaczy były zwykle referowane na roboczych zebraniach, żywo i życzliwie dyskutowane przez innych uczestników w celu korekty i kwalifikacji prac przed oddaniem ich do druku w czasopismach naukowych (rzadziej naukowo-popularnych) krajowych i zagranicznych, a także w postaci odrębnych monografii.

Podział tematyki prac naukowo-badawczych wśród członków Zespołu dotyczącej historii chemii w Polsce był następujący:

1. Początki historii chemii w Polsce.

Badania z tego zakresu prowadził przede wszystkim **W. Hubicki**. W wyniku opublikował cykl licznych prac z okresu Odrodzenia, w których zaznaczył duży wkład Polaków do rozwoju chemii i także dobitnie wielokrotnie podkreślił, że eksperymentalna alchemia ubiegłych wieków w Polsce dała podwaliny współczesnej chemii^{38–90}.

2. Historia chemii nieorganicznej w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem historii kriogeniki.

Dział ten przebadali z bardzo interesującymi końcowymi wynikami **K. Adwentowski**, **A. Pasternak** i **Z. Wojtaszek**^{91–93}. Po śmierci prof. Adwentowskiego, **Z. Wojtaszek** opracowywał systematycznie historię i osiągnięcia katedr chemicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego^{94–100}. Natomiast **A. Pasternak** podjął badania nad historią chemii analitycznej w Polsce.

3. Historia chemii organicznej w Polsce.

Działem tym kierował **E. Trepka**, najbardziej zainteresowany historią barwników i kolorystyką i pozostawił po sobie cenne dzieła z tego zakresu^{101–105}. Opracowanie historii chemii organicznej w latach 1850–1900, podjął **B. Rausch** — bardzo aktywny członek Zespołu, pozostawił pracę wykonaną w maszynopisie¹⁰⁶.

4. Historia chemii fizycznej w Polsce 1800–1950.

Opracowanie historii fizykochemii promieniotwórczości przyjął na siebie **I. Złotowski**^{107–109}. Natomiast **A. Szperl** zdecydował się na opracowanie osiągnięć **W. Świątosławskiego**. Po nich dział historii chemii fizycznej przejął i prowadził z dużymi bogatymi osiągnięciami **I. Stroński**^{110–121}.

5. Historia technologii chemicznej w Polsce.

W dziale tym współpracowali dorywczo **E. Kwiatkowski**¹²² oraz wcześniej wymieniony **E. Trepka**^{101–105}. Natomiast głównym filarem tegoż działu był **K. Sarnecki** opracowujący skrupulatnie dzieje rozwoju różnego rodzaju procesów technologicznych, od średniowiecza do współczesności^{123–137}. Należy tu jeszcze wspomnieć o zainicjowanej oddzielnie historii syntezy kauczuku w Polsce w latach 1926–1939, podjętej do opracowania przez **K. Cybulskiego**¹³⁸.

6. Historia chemii farmaceutycznej w Polsce.

Opracowanie tego działu zapoczątkowali członkowie-założyciele Zespołu – **R. RembIELIŃSKI**^{139–147} oraz **W. Karczewski**^{148–149}. Z Zespołem kontaktował się też **W. Głowacki**^{20–42}. Do nich dołączyli wkrótce **L. Krówczyński**^{150–152} i **B. Kuźnicka**^{153–158}.

7. Historia biochemii w Polsce

E. Ostachowski^{159–163} i **B. Skarżyński**^{164–167} zainicjowali badania nad historią biochemii w Polsce, uzyskując nowatorskie wyniki z tej dziedziny. Do tych badaczy dołączyli członkowie Zespołu **M. Sarnecka-Keller**^{168–174} oraz **B. Gomółka**^{175–182}, którzy oboje wykonywali również swoje prace doktorskie pod patronatem Zespołu Historii Chemii.

8. Poza schematycznie ujętym planem badań według konwencjonalnych dyscyplin naukowych, **M. Sarnecka-Keller** dokonała opracowania pierwszych podręczników chemicznych w Polsce.

W ostatnich latach działalności Zespołu zgłosił się w 1971 r. „najmłodszy” członek Zespołu **B. Szumilewicz** z propozycją opracowania historii fotografii, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów fotochemii w Polsce¹⁸³.

Szczegółowsze omówienie wkładu wniesionego przez poszczególnych członków Zespołu do opracowania dziejów dyscyplin chemicznych nie byłoby sprawą łatwą, przy uwzględnieniu koniecznego ograniczenia objętości artykułu. Zresztą jest to raczej zbyteczne, jeżeli czytelnikowi zainteresowanemu odpowiednim działem historii chemii można wskazać oryginalne prace danych autorów, na szczęście jeszcze dostępne w naszych bibliotekach.

Opublikowane prace członków Zespołu miały stanowić podstawę do opracowania w latach siedemdziesiątych obszernej monografii historii chemii w Polsce. Sprawa zarysu historii chemii w Polsce była poruszana na zebraniu 22 kwietnia 1965 r., ale niestety nie została zakończona.

Oprócz prac naukowych poszczególni członkowie mają też na swoim koncie opublikowane recenzje książek i prac historycznych wydanych zagranicą; także

wielu z nich opublikowało noty biograficzne chemików polskich — do różnych wydań encyklopedycznych i słowników. Osiągnięcia członków Zespołu Historii Chemii zostały uwzględnione, oczywiście w dużym skrócie, w zbiorowym wielotomowym opracowaniu PAN *Dzieje Nauki Polskiej*, do którego odpowiednie konspekty przygotowywali W. Hubicki, E. Trepka, Z. Wojtaszek i in.

Przedstawione zestawienie osiągnięć Zespołu Historii Chemii KHNiT PAN świadczy o tym, że została wykonana duża, solidna, dobra i korzystna robota. Członkowie Zespołu wyłonili z pyłu zapomnienia wiele osiągnięć polskich i szereg postaci, które w historii nauki mogą ubiegać się o prymat odkryć lub o prymat koncepcji naukowych. Dopiero z perspektywy poznanych dziejów widać, że Polacy w wielu dziedzinach byli pionierami postępu naukowego, o czym w dotychczasowej historii chemii było głucho.

Członkowie Zespołu brali też udział w Międzynarodowych Kongresach Historii Nauk, zgłaszając swoje referaty i wygłaszając je osobiście, a każde udokumentowane podkreślenie wkładu Polaków do rozwoju nauki na forum międzynarodowym świadczyło o randze i rozwoju dyscypliny historii chemii w Polsce.

Niestety, Zespół Historii Chemii z biegiem lat został rozproszony. Pożegnaliśmy na zawsze inspiratora Zespołu — Prof. Włodzimierza Hubickiego na cmentarzu Rakowickim w Krakowie w lipcu 1977 roku¹⁸⁴. A po trzech latach w 1980 r. — także niespodziewanie odszedł od nas i następny przewodniczący Zespołu — prof. Zdzisław Wojtaszek. Pozostawili po sobie cenny dorobek naukowy. Nie zapominajmy, że jesteśmy wdzięcznymi dłużnikami wszystkich pracowników Zespołu Historii chemii, wykorzystującymi owoce ich ofiarnej, wnikliwej i rzetelnej działalności w zakresie historii nauki.

Lublin, 26 maja 1989 r.

XI Międzynarodowy Kongres Historii Nauk
Warszawa – Toruń – Kielce – Kraków 24 – 31 VIII 1965

Uczestnicy obrad Sekcji Chemii

(Kraków, 28 sierpnia 1965, AGH, ul. Mickiewicza 30, gmach C, sala 56)

Od lewej stoją: dr. I. Stroński (Polska), prof. dr W. Hubicki — przewodniczący Zespołu (Polska), prof. dr N. Figurowski (ZSRR), prof. dr J. Hurwic (Polska), prof. dr M. Tanaka (Japonia), prof. dr J. Gillis (Belgia), prof. dr M. Fajerstein (ZSRR), prof. dr B. Kedrow (ZSRR), dr K. Heinig (DDR), dr J. van Spronsen (Holandia), doc. dr K. Sarnecki (Polska), dr H. Körber (DDR).

Od lewej siedzą: prof. dr H. Grohn (DDR), prof. dr M. Freri (Włochy), dr Ch. Steinberg (USA), dr M. Dąbrowska — sekretarz Zespołu (Polska).

PRZYPISY

- ¹ Zbiorowe oprac. *Odrodzenie w Polsce. Przewodnik po wystawie w Muzeum Narodowym w Warszawie 1953—1954*. wyd. *Sztuka*, Warszawa 1953, 126 s, 44 ilustracji.
- ² Charakterystyczną umowę świadczącą o warunkach prowadzenia badań naukowych w owych czasach dołączam do zebranych dokumentów pod nazwą *Hubicjana — PAN*, przechowywanych w Archiwum Zakładu Chemii Nieorganicznej UMCS w Lublinie (Zob. aneks, poz. 2).
- ³ Aneks, poz. 4.
- ⁴ W. Leppert, *Rys rozwoju chemii w Polsce do roku 1830*. E. Wende i ska. Warszawa 1917, 252 s.
- ⁵ J. Osiański, *Czym bawi się chemia — historia tej nauki*. Nowy Pamiętnik Warszawski, Warszawa 1801, T. 1, Nr 1, s. 1—11.
- ⁶ Ks. F. Kurowski, *O chemii w Polsce*. Warszawa 1817.
- ⁷ J.B. Dziekoński, *Krótki rys alchemii ułożony według Schmiedera przez (...)*. Biblioteka Warszawska 1844, T. 2, s. 55—90, 304—373, 537—602. Tenże, *Sędziwój*. Warszawa 1845, (i powtórzenie tegoż) [w:] *Dodatek bezpłatny do „Tygodnika Ilustrowanego”*, Gebethner i Wolff, Warszawa 1907.
- ⁸ J. Grabowski, *Chemia w Polsce do 1773 roku*. *Chemik Polski* 1905, T. 5, s. 437—443.
- ⁹ S. Kościński, *Słownik lekarzów polskich*. Warszawa 1883—1885.
- ¹⁰ A. Batowski, *Michał Sędziwój alchimista, jego życie, przygody i pisma. Ostetecznie ze źródeł obrobił Al. Batowski w 1860 r.*. Rękopis Biblioteki Wiktora hr. Baworowskiego we Lwowie. Nr 831.
- ¹¹ W. Filasiewicz, *Historia Chemii w Polsce*. Część I. Początki chemii do powstania teorii „flogistonu”. Kraków 1906.
- ¹² M. Centnerszwer, *Szkice z historii chemii — dziesięć wykładów popularnych*. E. Wende i ska, Warszawa 1909.
- ¹³ A. Gałęcki, *Wiadomości z historii chemii w Polsce do XVII wieku włącznie*. „*Chemik Polski*” 1910, T. 10, s. 436. Tenże, *Udział Polaków w uprawianiu i rozwoju chemii*. Kraków 1918.
- ¹⁴ T. Estreicher, *Z dziejów alchemii*. Kraków 1927, „*Przegląd Powszechny*”, s. 26 (odbitka z „*Przeglądu Powszechnego*”).
- ¹⁵ T. Estreicher, *Bibliografia Polska*. T. 27, Kraków 1929.
- ¹⁶ E. Ostachowski, *Michał Sędziwój (1556—1636)*. *Kartka z dziejów polskiej alchemii*. „*Archiwum Historii i Filozofii Medycyny*”, Poznań 1934, T. 14, s. 15.
- ¹⁷ W. Lampe, *Filip Neryusz Walter (1810—1847)*. „*Kosmos*” 1913, T. 28, s. 10—12. Tenże, *Zarys historii chemii w Polsce*. PAU, Kraków 1948, 63 s.
- ¹⁸ J. Zawidzki, *Szkice biograficzne*. PWN, Warszawa 1959; 2 wyd. PWN, Warszawa 1975.
- ¹⁹ C.C. Schmieder, *Geschichte der Alchemie*. Halle 1832.
- ²⁰ G.L. Figuier, *L’Alchimie et les alchimistes ou Essay historique et critique sur la philosophie hermetique*. Paris 1854.
- ²¹ G.L. Cuvier, (polski przekład — Gustaw Belke i Aleksander Kramer) *Historia nauk przyrodzonych, podług ustnego wykładu Jerzego Cuviera ułożona i uzupełniona przez p. Madelin de St. Aży* T. 1—5. Wilno 1853—1855.

- ²² H. Kopp, *Die Alchemie in älterer und neuer Zeit*. Heidelberg 1841–1847; 2 wyd. Heidelberg 1886. Tenże, *Geschichte der Chemie*. T. 1–4, Braunschweig 1843–1847. Tenże, *Die Entwicklung der Chemie in der neuerer Zeit*. München 1871–1874.
- ²³ M.P. Berthelot, *Origines de l'alchimie*. Paris 1885. Tenże, *La revolution chimique*. Lavoisier. Paris 1890. Tenże, *La chimie au moyen âge*. T. 1–3, Paris 1893.
- ²⁴ J. Fergusson, *Bibliotheca Chemica*. Glasgow 1906.
- ²⁵ E. Lippmann, *Entstehung und Ausbreitung der Alchemie*. Berlin 1919, 2 wyd. Weinheim 1954.
- ²⁶ C. Graebe, *Geschichte der organischen Chemie*. Berlin 1920.
- ²⁷ Aneks, poz. 12.
- ²⁸ Aneks, poz. 14, 19, 23.
- ²⁹ Aneks, poz. 21.
- ³⁰ Włodzimierz Hubicki, *O Wincentym Koffskim i jego traktacie*. „*Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*” 1956, R. 1, s. 259–281; 1957, R. 2, s. 355–371.
- ³¹ Tenże, *Georgius Agricola jako chemik*. [W:] *Monografie z dziejów nauki i techniki*. I. *Georgius Agricola 1494–1555*. PAN, Wrocław 1957, s. 104–130.
- ³² Tenże, *Franciszek de Paula Scheidt pionier teorii Lavoisiera w Polsce*. [W:] *Księga Pamiątkowa Dziesięciolecia Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (1944–1954)*. Lublin 1955, s. 49–74.
- ³³ Tenże, *Zapomniane karty z dziejów chemii polskiej*. [W:] *Spis wykładów i skład osobowy UMCS na r. ak. 1955/56*. Lublin 1956, s. 3–12.
- ³⁴ We współczesnych czytelnikach – przed dwudziestu paru laty – nie udostępniano jeszcze kserokopiarek. A uzyskanie od ręki fotokopii dokumentów na zamówienie w światowuch archiwach i bibliotekach po prostu przekraczało finansowe możliwości profesora, ograniczone bardzo skromnymi dietami dla delegowanych służbowo pracowników naukowych. (Dzisiaj zaczynamy marzyć o udostępnieniu audiokopiarek z możliwością telefonicznego zamówienia!).
- ³⁵ Wykaz członków i uczestników zebrań Zespołu Historii Chemii był uzgodniony 6 X 1988 na sesji naukowej Zespołu Historii Farmacji i Chemii IHNOiT PAN z udziałem kilku byłych członków Zespołu Historii Chemii, uczestniczących w dyskusji nad referatem poświęconym w hołdzie Profesorowi W. Hubickiemu – głównemu inspiratorowi badań Zespołu.
- ³⁶ Honorowi uczestnicy zebrań Zespołu Historii Chemii nie mieli obowiązku składania pisemnych sprawozdań ze swojej działalności.
- ³⁷ H. Lichočka, *O syntezie dziejów polskiej historii chemii*. „*Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*”, 1988, R. 18, s. 523–530.
- ³⁸ Włodzimierz Hubicki, *Doktor Aleksander Zuchta – zapomniany polski chemik, lekarz i poeta XVI wieku*. „*Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*” 1953, T. 1, s. 102–120.
- ³⁹ Tenże, *Od alchemii do chemii*. Skrypt. Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, Warszawa 1954, 32 s.
- ⁴⁰ Tenże, *Chemie und Alchemie des 16. Jahrhunderts in Polen*. „*Annales Univ. M. Curie-Skłodowska*”, Lublin, Sectio AA, 1955. Vol. 10, s. 61–100.
- ⁴¹ Tenże, *Walka w której rodziły się nowe pojęcia medyczne w okresie Odrodzenia*. [W:] *Odrodzenie w Polsce*. Materiały sesji naukowej PAN, 25–30 X 1953. PIW, Warszawa 1956, vol. II/2, s. 315–318.

- ⁴² Tenże, *Alexander von Suchten*. [W:] *Actes du VIIIe Congrès International d'Histoire des Sciences, Florence 3—9 September 1956*. Tipografia G. Bruschi, Firenze 1957, s. 3—4.
- ⁴³ Tenże, *Chemistry and alchemy in sixteenth century Cracow*. Endeavour 1958, Vol. 17, s. 204—207.
- ⁴⁴ Tenże, *Nieporozumienie. „Problemy”* 1958. R. 14, 540—543.
- ⁴⁵ Tenże, *Ta karczma Rzym się nazywa. Tamże* 1959, R. 15, 295—296.
- ⁴⁶ Tenże, *Polska książka chemiczna*. [W:] *400 lat książki technicznej w Polsce*. PWT, Warszawa 1959.
- ⁴⁷ Tenże, *Rudolph II und die Alchemisten*. [W:] *IX Congresso Internacional de Historia de las Ciencias*. Barcelona—Madrid 1959, vol. 2, s. 296—302.
- ⁴⁸ Tenże, *Chemische Analyse im XVI Jahrhundert in Polen*. *Tamże* s. 303—306.
- ⁴⁹ Tenże, *Chemische Analuse im XVI Jahrhundert in Polen*. „*Annales Univ. M. Curie-Skłodowska*”, Lublin, Sectio AA 1958, vol. 13, s. 1—12.
- ⁵⁰ Tenże, *Alchemia i chemia w Polsce w XVI wieku*. „*Kosmos*” 1960, Nr 6, 17—30.
- ⁵¹ Tenże, *Alexander von Suchten*. „*Sadhoffs Archiv für Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften*”, 1960, T. 44, s. 54—63.
- ⁵² Tenże, *Polski traktat alchemiczny z XVI wieku*. „*Annales Univ. M. Curie-Skłodowska*”, Lublin, Sectio AA 1963, vol. 18, s. 1—29.
- ⁵³ Tenże, *Alchemia*. [W:] *Encyklopedia — Przyroda i Technika. Zagadnienia wiedzy współczesnej*. Wyd. J. Hurwic. WP, Warszawa 1963, s. 12—18.
- ⁵⁴ Tenże, *Domniemany list Michała Sędziwoja*. [W:] *Problemy kultury i wychowania*. PAN, Warszawa 1963, s. 79—96.
- ⁵⁵ Tenże, *Michael Sendivogius's theory, its origin and significance in the history of chemistry*. [W:] *Proceedings of tenth International Congress of History of Science*. Ithaca 26 VIII—2 IX 1962. Hermann, Paris 1964, vol. II, s. 829—833.
- ⁵⁶ Tenże, *Tło i geneza powstania podręcznika „Chemia i Mineralogia” Okraszewskiego oraz anonimowego traktatu „Skarb Chymików”*. „*Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*”. Seria C 1964, Z. 8, s. 1—34.
- ⁵⁷ Tenże, M. Dąbkowska, *Słowniczek mniej znanych terminów alchemicznych użytych w rękopisie Chemii i Mineralogii Okraszewskiego, w traktacie Skarb Chymików i elaboracie Moszyńskiego*. *Tamże* s. 119—128.
- ⁵⁸ Tenże, *Fuitne olim Alchimia in Academia Cracoviensi lecta* „*Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*” 1964, R. 9, s. 199—210.
- ⁵⁹ Tenże, *The true life of Michael Sendivogius*. [W:] *XI Congrès International d'Histoire des Sciences*. Aout 24—29, 1965. Sommaires. Section 1, 2 et 3. Warszawa—Kraków 1965, s. 191—193.
- ⁶⁰ Tenże, *The beginning of chemistry as university science*. *Tamże* s. 194—195.
- ⁶¹ Tenże, *Zapomniana teoria. W 400 rocznicę urodzin Michała Sędziwoja*. „*Problemy*” 1966, R. 22, s. 98—104 oraz [w:] *Biblioteka Problemów* Nr 101, *Wkład Polaków do nauki*. PWN, Warszawa 1967, s. 77—87.
- ⁶² Tenże, *Chemia w Polsce*. [W:] *Encyklopedia Wiedzy o Polsce*. PWN, Warszawa 1968.
- ⁶³ Tenże, *The True Life of Michael Sendivogius*. [W:] *Actes du XIe Congrès International d'Histoire des Sciences, Varsovie—Toruń—Kielce—Cracovie 23—31 Aout 1965*. Osolineum, Wrocław—Warszawa—Kraków 1968, vol. 4, s. 31—40.
- ⁶⁴ Tenże, *The Beginning of Chemistry as a University Science*. *Tamże* s. 41—45.

- ⁶⁵ Tenże, *Uczniowie z Polski na studiach chymiatrii w Marburgu w latach 1609–1620*. „*Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*”. PAN, seria A, 1968, z. 19, s. 79–103.
- ⁶⁶ Tenże, *The Religious Background of the Development of Alchemy at the turn of XVI century*. [W:] *Actes du XIIe Congrès International d’Histoire des Sciences. Résumés des Communications*. Paris 1968, s. 102–103.
- ⁶⁷ Tenże, *Pierwszy drukarz Moskwy i Lwowa konstruktorem armat. Nieznany list Iwana Fedorowicza*. „*Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*” 1968, R. 13, s. 3–12.
- ⁶⁸ Tenże, *Alchimia Cracoviae A.D. 1569*. [W:] *Pięćdziesiąt lat Polskiego Towarzystwa Chemicznego 1919–1969*. Kraków 1969, s. 33–57.
- ⁶⁹ Tenże, *Pierwopieczatnik Iwan Fiedorow – puszczonyj mastier*. *Akad. Nauk SSSR, „Woprosy Istorii jestestwoznaniija i Tiejchniki*” 1969, T. 27, s. 58–63.
- ⁷⁰ Tenże, *Studia chemiczne Jędrzeja Śniadeckiego*. [W:] *Rzecz o Jędrzeju Śniadeckim*. Red. I. Stasiewicz. Warszawa 1970, s. 29–51.
- ⁷¹ Tenże, *Boodt, Anselmus Boetius de (1550–1632)*. [W:] *Dictionary of Scientific Biography*. Charles Scribner’s Sons. New York 1970, Vol. 2, s. 292–293.
- ⁷² Tenże, *Jędrzej Śniadecki as a student of chemistry*. „*Organon*” 1970, vol. 7, 231–245.
- ⁷³ Tenże, *Alchemy and Chemistry in the XIV and XVth Centuries in Poland*. [W:] *XIII International Congress of the History of Science, Summaries*. Moskwa 1971, s. 17–18.
- ⁷⁴ Tenże, *Geneza, rozwój i znaczenie układu Dymitra Mendelejewa*. „*Folia Soc. Scient. Lublin*”, sectio C, 1971, vol. 2, s. 63–70.
- ⁷⁵ Tenże, *The religious background of the development of alchemy at the turn of XVI century*. [W:] *XIe Congrès International d’Histoire des Sciences*. Paris 1968. Actes. Paris 1972, s. 81–86.
- ⁷⁶ Tenże, *Paracelsists in Polen*. [W:] *Science, Medicine and Society in the Renaissance*. New York 1972, vol. 2, s. 167–175.
- ⁷⁷ Tenże, *Uniwersytecki wykład historii chemii w czasach działalności Komisji Edukacji Narodowej*. [W:] *Epistomologia pragmatyczna*. Ossolineum, Wrocław 1972, T. 1, s. 251–261.
- ⁷⁸ Tenże, *Centnerszwer Mieczysław (1871–1944)*. [W:] *Dictionary of Scientific Biography*. Charles Scribner’s Sons. New York 1971, Vol. 3, s. 176–177.
- ⁷⁹ Tenże, *Ercker (also Erckner or Erckel) Lazarus (ca 1530–1594)*. *Tamże* Vol. 4, s. 393–394.
- ⁸⁰ Tenże, *Kostanecki Stanisław (1860–1910)*. *Tamże*, vol. 7, s. 470–471.
- ⁸¹ Tenże, *Libavius (or Libau) Andreas (1560–1616)*. *Tamże*, vol. 8, s. 309–312.
- ⁸² Tenże, *Maier Michael (1568–1662)*. *Tamże*, New York 1974, vol. 9, s. 23–24.
- ⁸³ Tenże, *Marchlewski Leon Paweł Teodor (1869–1946)*. *Tamże*, s. 95–96.
- ⁸⁴ Tenże, *Sendivogius (Sędzimir or Sędziwój) Michael (1566–1636)*. *Tamże*, New York 1975, vol. 11, s. 306–308.
- ⁸⁵ Tenże, *Suchten (or Zuchta) Alexander (1520 - ca 1590)*. *Tamże*, New York 1976, vol. 13, s. 140–141.
- ⁸⁶ Tenże, *Thurneysser Leonhard (or Thurnyser Lienhart) (1531–1596)*. *Tamże*, s. 396–398.
- ⁸⁷ Tenże, *Pierwsze w Polsce wykłady teorii Lavoisiera w czasach Komisji Edukacji Narodowej*. [W:] *Ze studiów nad Komisją Edukacji Narodowej i szkolnictwem na Lubelszczyźnie*. UMCS, Lublin 1973, s. 9–94.
- ⁸⁸ Tenże, *Alchemy and Chemistry in XIV and XVth centuries in Poland*. [W:] *Trudy XIII Międzynarodowego Kongressa po Istorii Nauki*. Sekcja 7. Moskwa 1974, s. 189–196.

- ⁸⁹ Tenże, *The Mystery of Alexander Seton the Cosmopolite*. [W:] *XIVth International Congress of the History of Science. Tokyo and Kyoto, Japan 1974*. Abstracts of papers. Tokio 1974, s. 22; oraz [W:] *Proceedings of XIV-th International Congress of the History of Science*. Tokyo and Kyoto 1974. Tokio 1975, s. 397—400.
- ⁹⁰ Tenże, *Historia chemii wraz z farmakologią. XIV Międzynarodowy Kongres Historii Nauki w Tokio 1974 r.* „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1975, R. 20, s. 177—180.
- ⁹¹ K. Adwentowski, A. Pasternak, Z. Wojtaszek, *Dewar czy Olszewski? Polemika w Anglii o priorytet w skraplaniu gazów trwałych*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1956, R. 1, s. 539—561.
- ⁹² Tychże, *Karol Olszewski jako uczoney i nauczyciel*. „*Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*” Seria C, 1959, z. 3, s. 193—229.
- ⁹³ Tychże, *Olszewski i jego pracownia niskich temperatur*. „*Problemy*” 1956, s. 713—722 oraz [W:] *Biblioteka Problemów nr 101, Wkład Polaków do nauki*. PWN, Warszawa 1967, s. 147—165.
- ⁹⁴ Z. Wojtaszek, *Karol Adwentowski (1883—1957)*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 1958, R. 3, s. 447—449.
- ⁹⁵ Tenże, *Bronislaw Rausch (1916—1963)*. *Tamże*, 1963, R. 8, s. 555—557.
- ⁹⁶ Tenże, *Edward Cholewa (1908—1963)*. *Wspomnienia pośmiertne*. „*Wiadomości Chem*” 1963, R. 17, s. 391—394.
- ⁹⁷ Tenże, *Zarys historii katedr chemicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego*. [W:] *Studia z dziejów katedr Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Kraków 1964.
- ⁹⁸ Tenże, *Olszewski's Contribution to Cryogenic Engineering*. [W:] PAN, *Monografie z dziejów nauki i techniki*. Tom 50, Ossolineum, Wrocław—Warszawa—Kraków 1968, s. 185—196.
- ⁹⁹ Tenże, *On the Scientific Contacts of Karol Olszewski with William Ramsay*. [W:] *Actes du XI Contrès International d'Histoire des Sciences. Varsovie-Cracovie 1965*. Ossolineum, Wrocław 1968, Vol. 4, s. 113—116.
- ¹⁰⁰ Tenże, *History of the Cryogenic Researches Development*. [W:] *XIe Congrès International d'Histoire des Sciences. Paris 1968*. Actes. Paris 1972, s. 89—91.
- ¹⁰¹ E. Trepka, *Prace badawcze w dziedzinie barwników*. „*Wiadomości Chem.*” 1951, R. 5, s. 35—46.
- ¹⁰² Tenże, *Jakub Natanson*. PWN, Warszawa 1955, 77s.
- ¹⁰⁴ Tenże, *Historia kolorystyki w Polsce*. PWN, Warszawa 1960, 380 s.
- ¹⁰⁴ Tenże, *Działalność naukowa rosyjskich chemików w wyższych szkołach Królestwa Kongresowego*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”. (Praca przekazana do Redakcji w lipcu 1962, recenzowana przez W. Hubickiego w 1963 r.)
- ¹⁰⁵ Tenże, *Wynalezienie barwników syntetycznych (J. Natanson)*. [W:] *Biblioteka Problemów*, Nr 101, *Wkład Polaków do nauki*. PWN, Warszawa 1967, s. 125—132.
- ¹⁰⁶ B. Rausch, *Historia chemii organicznej w Polsce w latach 1850—1900*. Maszynopis 105-stronicowy w Archiwum Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN.
- ¹⁰⁷ J. Złotowski, *Rzut oka na przeszły i obecny stan fizykochemii w Polsce*. „*Wiadomości Chem.*”, 1951, R. 5, s. 84—98.
- ¹⁰⁸ Tenże, *Co nauka zawdzięcza Marii Skłodowskiej-Curie*” *Wiedza Powszechna*, Warszawa 1952, s. 53 s.
- ¹⁰⁹ Tenże, *Michał Łomonosow przyrodnik i technolog*. „*Problemy*” 1961, T. 12, s. 858—866.

- ¹¹⁰ J. Stroński, *Zarys życia i pracy Jana Hilarego Lachsa (1881–1942)*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 1959, R. 4, s. 305–330.
- ¹¹¹ Tenże, *Henryk Jędrzejowski, polski badacz promieniotwórczości*. „Kosmos” B, 1959, R. 5, s. 175.
- ¹¹² Tenże, *Maria Skłodowska-Curie*. [W:] *Polscy badacze przyrody*. Wiedza Powszechna, Warszawa 1959, s. 251–288.
- ¹¹³ Tenże, *O pracach naukowych dra Mirosława Kernbauma*. „Problemy” 1962, T. 18, s. 62–65.
- ¹¹⁴ Tenże, *Pracownia radiologiczna im. Mirosława Kernbauma*. [W:] *Biblioteka Problemów*. Nr 101, *Wkład Polaków do nauki*. PWN, Warszawa 1967, s. 249–264.
- ¹¹⁵ Tenże, *Pierwszy Zakład Chemii Fizycznej w Polsce*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”. Seria C, 1964, z. 9, s. 107–133.
- ¹¹⁶ Tenże, *Beginnings of the Studies on Radioactivity in Poland*. [W:] *Actes d’Histoire des Sciences. Varsovie-Cracovie 1965*. Ossolineum, Wrocław 1968, Vol. 4, s. 126–129.
- ¹¹⁷ Tenże, *Ludwik Wertenstein. W 20-lecie zgonu wybitnego fizyka jądowego*. „Problemy”, 1965. T. 21, s. 78)84.
- ¹¹⁸ Tenże, *10 lat działalności samodzielnej pracowni chemii i radiochemii Instytutu Fizyki Jądowej w Krakowie*. „Wiadomości Chem.” 1969, R. 23, s. 121–134.
- ¹¹⁹ Tenże, *Zarys historii chemii fizycznej w Polsce w latach 1850–1918*. I. Wstęp. Badania w Warszawie. *tamże*, 1970, R. 24, s. 619–633.
- ¹²⁰ Tenże, *75-lecie odkrycia polonu i radu*. „Problemy”, 1973, T. 29, s. 43–44.
- ¹²¹ Tenże, *The Collected Papers of the Curie Family*. *Archives Internationales d’Histoire des Sciences*, 1975, vol. 25, s. 309–313.
- ¹²² E. Kwiatkowski, *Dzieje chemii i przemysłu chemicznego*. WNT, Warszawa 1962, 336 s.
- ¹²³ K. Sarnecki, *Z historii papiernictwa w dawnej Polsce*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 1958, R. 3, s. 232–242.
- ¹²⁴ Tenże, *Na jakim papierze drukowano pierwszą gazetę*. *Zeszyty Prasoznawcze*, 1959, Nr 9, s. 130–133.
- ¹²⁵ Tenże, *Jak dawniej robiono saletrę i alun*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 1960, R. 5.
- ¹²⁶ Tenże, *Karol Chrystian Langsdorf i jego podręcznik*. *Tamże*.
- ¹²⁷ Tenże, *Przyczynę do dziejów otrzymywania potażu w dawnej Polsce*. „Sylwan”, 1960, nr 8, s. 69–84.
- ¹²⁸ Tenże, *Pierwsze podręczniki technologii chemicznej*. Cz. I do 1815 r. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 1962, R. 7.
- ¹²⁹ Tenże, *Rękopis alchemiczny Skarb Chymików*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”, 1964, Seria C, zeszyt 8, s. 79–117.
- ¹³⁰ Tenże, *Papiernia w Dusznikach*. „Poglądy” 1965, T. 4, nr 1, s. 118–119.
- ¹³¹ Tenże, *Już przed trzema wiekami Śląsk zaopatrywał stolicę w papier drukowy*. *Tamże*, T. 4, nr 12, s. 19–22.
- ¹³² Tenże, *Skąd Warszawa bierze papier*. „Stolica” 1965, T. 20, nr 27, s. 12.
- ¹³³ Tenże, *Les fournisseurs de papier aux imprimeries de Varsovie au XVIIe siècle*. [W:] *Actes du XI Congrès International d’Histoire des Sciences, Varsovie-Cracovie 1965*. Ossolineum, Wrocław 1968, vol. 4, s. 130–135.
- ¹³⁴ Tenże, *Précis d’histoire de la technologie chimique inorganique en l’annienne Pologne*. *Tamże*, s. 136–142.

kierunkiem prof. dra hab. Franciszka Górskiego). Rozpoczęta pod patronatem Zespołu Historii Chemii KHNiT PAN.

- ¹⁸² Tenże, *Z dziejów wczesnej recepcji badań Jana Ingen-Housza nad fotosyntezą w Polsce epoki Oświecenia*. (Referat wygłoszony w Instytucie Biologii Uniwersytetu Wileńskiego w dniu 15 X 1979). Druk: *Biuletyn Biblioteki Jagiell.* 1981, T. 31, s. 161—178.
- ¹⁸³ B. Szumilewicz, *Historia fotografii z uwzględnieniem rozwoju fotochemii*. (Opracowanie nie dokończone).
- ¹⁸⁴ Zob. aneks, poz. 79.

A N E K S

**WYBRANE DOKUMENTY „HUBICJANA – PAN” PRZECHOWYWANE
W ARCHIWUM ZAKŁADU CHEMII NIEORGANICZNEJ
UNIwersytetu MARIi CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE**

1. Pismo Podkomisji Sesji Naukowej Odrodzenia PAN do prof. dra W. Hubickiego. L.dz. I–Odr. 280/53 z dnia 11 VI 1953.
2. Umowa zlecenie zawarta października 1953 pomiędzy PAN a prof. drem Włodzimierzem Hubickim o nieodpłatnym poszukiwaniu archiwalnych dokumentów dotyczących historii wczesnej chemii.
3. Pismo PAN do W. Hubickiego o posiedzeniu Zespołu Odrodzenia KHN w Krakowie w dniu 17 XI 1953.
4. Umowa o dzieło. W dniu 1 stycznia 1954 r. pomiędzy PAN (prof. dr S. Żółkiewski) a prof. drem W. Hubickim ... została zawarta umowa o wykonanie pracy naukowej *Sedziwój i rozwój nauk chemicznych w Polsce doby Odrodzenia*.
5. Plan pracy prof. dra W. Hubickiego (do w.w. umowy).
6. Sprawozdanie prof. W. Hubickiego z wydatkowania przyznanej dotacji na badania nad początkami chemii w Polsce. Lublin, 23 I 1954. (Wymienione 5 osób, które pobrały opłatę za poszukiwania w Głównym Archiwum w Warszawie, opracowanie paleograficzne rękopisów, i wykonanie odbitek fotograficznych).
7. Pismo doc. dra Waldemara Voisé do prof. dra W. Hubickiego o posiedzeniu Zespołu Odrodzenia Zakładu Historii Nauki z referatem W. Hubickiego pt. *Alchemia i chemia w Polsce XVI w.* L.Dz. ZHN/239/54 z dn. 8 XI 1954.
8. Pismo prof. dra W. Hubickiego do PAN w sprawie próbek menniczych z lat 1526–1534. Lublin 27 XI 1954.
9. Pismo Sekretarza Wydziału III PAN do naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w Warszawie w sprawie udostępnienia próbek menniczych z XVI wieku profesorowi W. Hubickiemu do badań naukowych (analiza chem.) L.Dz. WN III-08/9/54 z dn. 30 XI 1954.
10. Pismo Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych do PAN Wydz. III ... Zgoda wypożyczenia próbek menniczych i warunki zdeponowania. L.dz. NP.-loc-98/54 z dn. 30 XI 1954.

11. Pismo Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Bydgoszczy Oddział w Toruniu do Zakładu Chemii Nieorganicznej UMCS w Lublinie: „Archiwum Państwowe Oddz. w Toruniu potwierdza niniejszym odbiór wypożyczonych do tamtejszego Zakładu 139 próbek menniszych. Próbkki zostały odwiezione do Torunia zaplombowane. Archiwum stwierdza oddanie ich w najlepszym porządku. Nr 330/32/54, Toruń 24 XII 1954.”
12. Protokół z pierwszego posiedzenia sekcji historii chemii Komitetu Historii Nauki PAN ... 17 grudnia 1954 r. w Warszawie. (— streszczenie w tekście referatu M.D.).
13. Formularze PAN/KHN/40/2207/54 z wykazem ewentualnych autorów w zakresie historii matematyki, chemii, fizyki ..., którzy zgłosili gotowość do współpracy w 1954 r. oraz plan badań na 1955 r. (Niestety, plan ujęty z błędami — przypis M.D.).
14. Wyciąg z protokołu posiedzenia Prezydium KHN z dn. 2 marca 1955 ... o przyznaniu 1 etatu kierownikowi w Lublinie. ...
15. Protokół z drugiego posiedzenia Zespołu Historii Chemii KHN PAN w dniu 6 maja 1955 w Warszawie przy ul. Freta 16. ... Obecni: T. Miłobędzki, E. Trepka, W. Hubicki (przewodniczący), A. Pasternak, Z. Wojtaszek, W. Karczewski i A. Szperl (sekretarz). Omawiane indywidualne plany badań, słownik chemików polskich.
16. Protokół z posiedzenia Zespołu Historii Chemii ZHN PAN w dniu 7 maja 1955 na temat prac wykonanych przez mgra Bugaja. Obecni: W. Hubicki, W. Voisé (przewodniczący), S. Szpilczyński, R. Bugaj, W. Karczewski, K. Sarnecki i A. Szperl (sekretarz).
17. Pismo prof. W. Hubickiego do dra Emiliana Ostachowskiego z propozycją podjęcia się opracowania historii rozwoju chemii fizjologicznej (lub biochemii) w Polsce. Lublin 3 VI 1955.
18. Odręczna notatka prof. W. Hubickiego o opracowaniu i uzupełnieniu planu badań Zespołu Historii Chemii w 1955 r. Wymienieni: Hubicki, Złotowski, Ostachowski, Karczewski, Adwentowski, Pasternak, Wojtaszek, Sarnecki.
19. Pismo prof. dra W. Hubickiego do KHN PAN o umowach zleconych dla w.w. i o podziale historii chemii według 6 dyscyplin chemii w okresach 1800—1850, 1850—1900 i 1900—1950.
20. Sprawozdanie z działalności Zespołu Historii Chemii za r. 1955. (Do KHN PAN, dn. 17 XII 1955).
21. Pakiet formularzy PAN/KHN/ma/25/56/129 oraz PAN/KHN/25 JŻ 48/56/129 obejmujący sprawozdania z działalności Zakładu HN w 1955 (streszczenie w tekście referatu M.D.).
22. Pismo prof. dra B. Suchodolskiego do prof. W. Hubickiego z zaproszeniem na posiedzenie Komitetu Historii Nauki w dn. 30 XI 1955 w PKiN w sali 1803. W porządku dziennym, poza referatami naukowymi, sprawy planu badań na 1956 r. oraz przekształcenie Zakładu Historii Nauki w Instytut

- Historii Nauki i Techniki oraz przekształcenie *Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej w Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. L.dz. KHN-610/55.
23. Protokół z trzeciego posiedzenia Zespołu Historii Chemii KHN – sprawozdania i omówienie planu dalszej współpracy. 10 XII 1955.
 24. Pakiet druków PAN ZHN przy Prezydium PAN (Nr 516/JŻ). Plan badań naukowych na 1956 r. (Ujęte w referacie M.D.).
 25. Pismo KHN-25/26 z 18 I 1956 do prof. W. Hubickiego z zaproszeniem na posiedzenie Prezydium Komitetu w sprawie sprawozdań z pracy i planu badań – na dzień 26 I 1956.
 26. Odręczna notatka Profesora W. Hubickiego o planie pracy Zespołu Historii Chemii KHN na 1956 i na lata następne.
 27. Kopia programu pracy dra E. Ostachowskiego na 1956 r.
 28. Pismo prof. W. Hubickiego do KHN PAN (18 II 1956) z prośbą o zwołanie zebrania sekcji chemicznej KHN na 28 lutego 1956, na którym będzie wygłoszony referat: *Z dziejów Krakowskiej Pracowni Niskich Temperatur – Adwentowski, Wojtaszek i Pasternak*.
 29. Pismo doc. dra W. Voisé do prof. W. Hubickiego w sprawie przesłania komunikatu z zakresu historii chemii na Międzynarodowy Kongres we Florencji w 1956 r. L.dz. ZHN/108/56 z 25 II 1956.
 30. Pismo Przewodniczącego Zespołu Historii Chemii o zebraniu w dniu 14 IV 1956 z referatem doc. dra K. Sarneckiego *Z historii papiernictwa w dawnej Polsce*. Lublin 6 IV 1956.
 31. Protokół z piątego posiedzenia Zespołu Historii Chemii KHN PAN w dniu 28 IV 1956 w PKiN w Warszawie. ... Nowo zgłoszona tematyka przez dra L. Krówczyńskiego *Drogi rozwoju chemii farmaceutycznej* – okres do porozumienia się z panami profesorami Rembielińskim i Karczewskim, także z Ostachowskim, aby uniknąć dublowania prac.
 32. Pismo prof. dra W. Hubickiego do dra E. Ostachowskiego z oceną artykułu oraz z prośbą o zreferowanie pracy na temat odczynu Piotrowskiego na zebraniu Zespołu Historii Chemii. Lublin 1 VI 1956.
 33. Protokół z szóstego posiedzenia Zespołu Historii Chemii KHN odbytego 27 VI 1956 w Warszawie (Freta 16). ... Wygłoszone dwa referaty: Dr Ostachowski *Odczyn Piotrowskiego* oraz mgr A. Szperl *Zarys historii fizykochemii w Polsce*.
 34. Pismo L.M. Bonnelli (– sekretarz VIII Congresso Internazionale di Storia delle Scienze, Firenze–Milano 3–9 Settembre 1956) do profesora W. Hubickiego w sprawie przyjęcia przesłanego referatu na Kongres.
 35. Prof. W. Hubicki do KHN PAN w dniu 3 XI 1956 przesyła pismo z prośbą o zwołanie zebrania sekcji chemicznej na 24 XI 1956 z następującym porządkiem dziennym: 1. Odczytanie protokołu. 2. Kwartalne sprawozdania z prac zleconych. 3. Odczyt prof. dra E. Treпки *O polskiej kolorystyce i kolorystach*. 4. Sprawy bieżące. 5. Wolne wnioski.

36. Protokół z siódmego posiedzenia Zespołu Historii Chemii KHN, odbytego 24 listopada 1956 w PKiN w Warszawie. (Prof. Hubicki nieobecny — wyjechał do Lwowa). Przewodniczył prof. dr E. Trepka, obecni: B. Skarżyński, R. Rembieniński, A. Pasternak, Z. Wojtaszek, L. Krówczyński, K. Sarnecki, M. Keller — Sarnecka, Z. Skubała, W. Karczewski i A. Szperl (protokółant).
37. Pismo KHN do prof. dra W. Hubickiego Prorektora UMCS z zaproszeniem na plenarne posiedzenie KHN w dn. 15 XII 1956. oraz *Ocena dotychczasowej działalności i perspektywy rozwoju dalszych prac Komitetu i Zakładu Historii Nauki*. Druk WD/891/2073, XII 1956.
38. Mgr Z. Skubała (sekretarz Komitetu HN PAN) do prof. W. Hubickiego — kopia rozesłanych zaproszeń na zebranie Zespołu Historii Chemii 18 stycznia 1957 w Krakowie — z referatem mgr M. Sarneckiej-Keller *Pierwsze podręczniki polskie na tle nowych teorii i odkryć w chemii* oraz ze zwiedzaniem Muzeum Farmaceutycznego.
39. Pismo doc. dra J. Michalskiego do prof. W. Hubickiego w sprawie preliminowanych opłat za prace zlecone w Pracowni Historii Chemii. L.Dz. ZHN PAN/33/57 z 28 I 1957.
40. Dr Z. Skubała do prof. dra W. Hubickiego w sprawie przygotowanych umów na r. 1957 dla: K. Adwentowskiego, A. Pasternaka, Z. Wojtaszka, E. Trepki, M. Sarneckiej-Keller, E. Ostachowskiego, L. Krówczyńskiego, K. Sarneckiego. Również prośba o skonkretyzowanie tematów dra W. Głowackiego, N. Rudowskiego i W. Karczewskiego. L.dz. KHN-121/57 z dn. 21 II 1957.
41. Zaproszenie na posiedzenie zwyczajne Sekcji chemicznej Komitetu Historii Nauki PAN w dniu 28 czerwca w Lublinie. Wysłał prof. W. Hubicki do PT członków Zespołu — 15 VI 1957. na zebraniu odbędą się referaty K. Sarneckiego i W. Karczewskiego.
42. Pismo prof. dra K. Adwentowskiego do prof. W. Hubickiego o ograniczeniu czasu na badania związane z opracowaniem monografii kriogeniki polskiej. Prośba o prolongatę terminu zakończenia. Kraków 26 VI 1957.
43. Odręczne pismo mgra A. Szperla do prof. dra W. Hubickiego o przygotowanym omówieniu referatów W. Świętosławskiego (15 stron rękopisu). Warszawa 26 VI 1957.
44. Sprawozdanie z dziesiątego zebrania Zespołu Historii Chemii KHN PAN z 28 VI 1957. Przewodniczący — prof. dr W. Hubicki, protokółant — mgr A. Krzymowska (po raz pierwszy).
45. Sprawozdanie z wykonanych prac zleconych przez doc. dra L. Krówczyńskiego. Lublin 27 VI 1957.
46. Pismo — prośba doc. K. Sarneckiego do prof. W. Hubickiego o możliwość korzystania ze zbiorów bibliotecznych prywatnych Profesora i ewentualne wypożyczenie cennych dokumentów. Łódź 10 IX 1957.

47. Dr Leszek Krówczyński do Przewodniczącego Zespołu Historii Chemii KHN PAN — sprawozdanie kwartalne z wykonanych prac zleconych. Warszawa 23 X 1957.
48. Doc. K. Sarnecki — sprawozdanie z 3 kwartałów 1957 z prac zleconych i wyrazy wdzięczności za interwencję w sprawie specjalnego urlopu naukowego (1 miesiąc). Łódź 26 X 1957.
49. Sprawozdanie z działalności sekcji chemicznej KHN PAN za 1957 r. W pracach Zespołu brali udział: PT T. Miłobędzki, B. Skarżyński, E. Trepka, W. Hubicki, Z. Wojtaszek, L. Krówczyński, K. Sarnecki, E. Ostachowski, A. Pasternak, R. Rembieniński, W. Karczewski, M. Sarnecka-Keller i A. Szperl. Podano szczegółowo tytuły referatów naukowych oraz konkretne osiągnięcia poszczególnych osób. Lublin 1 XI 1957, przygotował W. Hubicki.
50. Plan badań Komitetu i Zakładu Historii Nauki PAN na 1958 r. Maszynopis MD — 1958 — uwzględni 9 osób w Zespole Historii Chemii.
51. Sekretarz Zespołu — mgr Alicja Krzymowska zawiadamia prof. W. Hubickiego o zatwierdzonym planie badań przez Prezydium PAN na rok 1958. (Szczegóły uwzględnione w referacie M.D.). L.dz. PAN: B.K. — 186/58, Warszawa 28 I 1958.
52. Zaproszenie na zebranie naukowe Zespołu Historii Chemii KHN w dniu 23 maja 1958 z referatami N. Figurowskiego, E. Trepki, E. Ostachowskiego i K. Sarneckiego.
53. Plan badań ZHNI PAN na rok 1959 — kartka dotycząca kontynuowanej *Historii chemii w Polsce*. Dołączyli nowi członkowie: prof. dr Eugeniusz Kwiatkowski, mgr Bronisław Rausch i dr Ignacy Stroński.
54. Wykaz problemu i tematów do planu badań na rok 1959 przesłany do ZHNI przez W. Hubickiego. Lublin, 23 X 1958.
55. Pismo prof. dra W. Hubickiego do prof. dra E. Trepki w sprawie przygotowania komunikatu dla ZHN o historii chemii organicznej w Polsce w latach 1900—1950 i o zleceniu mgrowi B. Rauschowi opracowania okresu 1850—1900. Lublin 18 IX 1959.
56. Odpis ankiety rozesłanej przez Przewodniczącego Komitetu Historii Nauki — prof. B. Suchodolskiego do Komitetu Nauk Chemicznych PAN oraz do uniwersytetów i innych wyższych uczelni — w sprawie przygotowywanego planu perspektywnego rozwoju nauki polskiej w latach 1961—1975 oraz pięcioletniego planu badań naukowych w latach 1961—1965. L.dz. PAN KHN—311/1959, Warszawa 27 VI 1959. (Kopia wymienionego pisma przesłana przez Dziekana Mat. Fiz.Chem. UMCS do prof. dra W. Hubickiego — Lublin 20 VIII 1939).
57. Pismo PAN, Komitet Nauk Chemicznych (przewodniczący prof. dr Włodzimirz Bobrownicki) do prof. W. Hubickiego w sprawie planu perspektywnego 1961—1975 prac z zakresu historii chemii. Do pisma załączone:

- kopia ankiety, list od prof. Trepki, odpowiedź Komitetu Nauk Chem. do prof. E. Trepki, który zawiadomił Komitet o działalności Zespołu Historii Chemii KHN, któremu przewodniczy prof. dr W. Hubicki. Gliwice 14 VIII 1959.
58. Prof. dr W. Hubicki do prof. dra W. Bobrownickiego: „... Chętnie podejmę się pracy, którą W. panowie mi proponują” w sprawie planu perspektywicznego prac z zakresu historii chemii. Lublin 7 września 1959.
 59. Pismo Przewodniczącego Komitetu Nauk Chemicznych – prof. W. Bobrownickiego do prof. dra W. Hubickiego: „... Przesyłamy w załączeniu te z otrzymanych odpowiedzi na ankietę, które mogą coś wniesić do omawianej sprawy. Załączniki – pisma doc. J. Hawliczka, inż. T. Zamojskiego, prof. W. Kemuli, prof. S. Pawlikowskiego, doc. T. Adamskiego, prof. A. Zmaczyńskiego, inż. E. Kwiatkowskiego i prof. E. Pijanowskiego. Gliwice 26 IX 1959. Pismo WN III – 08/5/59 – K.Ch. 76.
 60. Dane KHN PAN i ZHNT PAN w powielanym Pięcioletnim Planie badań naukowych: „... Pomyślnie rozwijają się prace nad historią astronomii, chemii, geografii” (inne – matematyki, fizyki i geologii w „zaczątkach”).
 61. Dane z protokołu zebrania w dniu 30 IV 1960 (sekretarz dr Irena Stasiewicz): „Uchwała Prezydium PAN o zlikwidowaniu Komitetu Historii Nauki. ... Od stycznia 1961 roku czasopisma i wydawnictwa są firmowane przez Zakład Historii Nauki i Techniki PAN.”
 62. Piętnastoletni plan perspektywiczny badań Zespołu Historii Chemii w latach 1961 – 1975. Także Pięcioletni plan Zespołu Historii Chemii w latach 1961 – 1965.
 63. Sprawozdanie z działalności w 1963 r. Zespołu Historii Chemii ZHNT PAN. Przedstawiony szczegółowy wykaz referatów i publikacji W. Hubickiego, Z. Wojtaszka, E. Trepki, I. Strońskiego, K. Sarneckiego, K. Cybulskiego, M. Sarneckiej-Keller oraz mgr Barbaty Kuźnickiej przygotowującej pracę doktorską pod kierunkiem prof. dra Konopki *Dzieje nauczania farmacji w Polsce*. ... W uwagach ogólnych Kierownik Zespołu przedstawił: „Zespół Historii Chemii w roku sprawozdawczym 1963 miał utrudnione wykonanie swoich planów. Pracownicy Zespołu kontynuowali swoje badania mimo nie podpisanych umów na prace zleczone. ... W r. 1963 Zespół utracił dwóch współpracowników: umarli prof. dr B. Skarżyński i mgr. B. Rausch.” Lublin 25 IV 1964.
 64. Sprawozdanie z działalności Zespołu Historii Chemii w r. 1964. (9 prac naukowych, 3 recenzje drukowane, zgłoszono 8 referatów na Międzynarodowe Kongresy Historii Nauki) Utrata współpracownika Zespołu – śmierć prof. dra E. Trepki. Lublin 5 I 1965.
 65. Sprawozdanie z działalności Zespołu Historii Chemii w 1965 r. Podano szczegółowe tytuły referatów i publikacji poszczególnych pracowników Zespołu. Referujący i publikujący: prof. dr W. Hubicki, doc. dr Z.

- Wojtaszek, dr I. Stroński, doc. dr K. Sarnecki, dr M. Sarnecka-Keller, mgr B. Kuźnicka, mgr B. Gomółka (nowy współpracownik Zespołu). Łącznie 10 referatów i 17 publikacji w 1965 r. Lublin, 10 I 1966 – przygotował W. Hubicki.
66. Sprawozdanie z obrad Sekcji III C – chemii na XI Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki w r. 1965 w Polsce. (Przewodniczący Sekcji Chemicznej prof. dr W. Hubicki, sekretarz dr M. Dąbkowska). W tekście wymienieni referenci z Zespołu Historii chemii – Hubicki, Wojtaszek, Stroński, Sarnecki i tytuły ich referatów. Pismo, Lublin 10 IX 1965.
 67. Kopia komunikatu do *Wiadomości chemicznych*: XI Międzynarodowy Kongres Historii Nauk. Podsekcja Historia Chemii. Przygotowała M. Dąbkowska. Lublin, 20 IX 1965.
 68. Pismo w języku francuskim M. Dąbkowskiej do Mme Prof. dr Marie Carina Freri (Milano) o wysłanej fotografii członków Sekcji Chemicznej z XI Kongresu Historii Nauk w Warszawie–Toruniu–Kielcach i Krakowie w 1965, wykonanej z polecenia prof. dra W. Hubickiego na pamiątkę PT Uczestników Zjazdu w Polsce. Lublin 6 X 1965 (załączona fotografia). (Analogiczne pisma były wysłane do wszystkich uczestników Kongresu – Sekcji Chemicznej).
 69. Sprawozdanie z działalności Zespołu Historii Chemii w 1966 r. ze szczegółowym wykazem referatów, publikacji, recenzji i opracowanych haseł encyklopedycznych przez członków Zespołu. Wciągnięty do współpracy – doc. dr Jerzy Dereń. Dr Barbara Kuźnicka opracowuje *Studia farmaceutyczne na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim*; przygotowała 6 publikowanych pozycji. Lublin, bez daty pisma.
 70. Sprawozdanie z działalności Zespołu Historii chemii ZHNiT PAN w roku 1967. ... Łącznie: 3 referaty na zebraniach roboczych, 11 prac naukowych w kraju i 3 publikacje za granicą, 7 recenzji książek. Także wielokrotne obchody związane z rocznicą 100-lecia urodzin M. Skłodowskiej-Curie. Lublin, 18 stycznia 1968.
 71. Plan badań naukowych na lata 1968–1969. ... Najważniejsze planowane badania naukowe Zespołu Historii Chemii ... prowadzą: prof. dr W. Hubicki, doc. dr Z. Wojtaszek, doc. dr M. Sarnecka-Keller, prof. dr K. Sarnecki, dr B. Kuźnicka, mgr B. Gomółka (wymienione poszczególne tematy). Dodana uwaga Kierownika Zespołu: „Brak funduszy, niemożność wynagrodzeń i przeprowadzania prac zleconych w dużym stopniu utrudnia pracę Zespołu”. Lublin 5 I 1969.
 72. Sprawozdanie z działalności Zespołu Historii Chemii w r. 1968. (Łącznie: 5 zebrań naukowych, 1 uroczysta sesja ku czci Jędrzeja Śniadeckiego – 200-lecie urodzin, 9 referatów naukowych, w tym dwa na XII Kongresie Historii Nauk w Paryżu, 2 prelekcje oraz 6 drukowanych prac własnych w kraju i za granicą. Lublin 5 stycznia 1969.

73. Sprawozdanie z pracy Zespołu Historii Chemii za rok 1969. (W składzie Zespołu wymienieni: PT W. Hubicki, Z. Wojtaszek, K. Sarnecki, I. Stroński, M. Sarnecka-Keller, J. Dereń i B. Gomółka (dr) — wszyscy jako pracownicy nieetatowi zajmujący się tylko ochotniczo w wolnych chwilach problemami z zakresu historii chemii. Łącznie opublikowali 8 prac — w tym 4 za granicą, 2 recenzje książek; wygłosili 4 referaty (tylko W. Hubicki). Lublin 11 IV 1970 r.
74. Formularz zaproszenia wysłanego do 16 zainteresowanych osób (według wykazu) na zebranie Zespołu Historii Chemii ZHNI PAN w dniu 19 maja 1970 z uwzględnieniem w porządku obrad referatu prof. K. Sarneckiego na temat *Działalności Profesora Władysława Lepperta* oraz omawiania spraw Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki w Moskwie w 1971 r. Lublin 14 V 1970.
75. Trzy protokoły z zebrań Zespołu Historii Chemii KHNI PAN odbytych w Krakowie 29 i 30 marca 1971 r. (Uczestnicy: PT w. Hubicki, M. Sarnecka-Keller, Z. Wojtaszek, K. Sarnecki, I. Stroński, Z. Pawlikowska-Brożkova, Benedykt Szumilewicz — nowy członek Zespołu, oraz M. Dąbkowska — protokółant zebrań. Przewodniczący — prof. dr W. Hubicki. Kraków 30 marca 1971.
76. Wypis fragmentu honorowego dyplomu profesora W. Hubickiego z powołaniem na członka Międzynarodowej Akademii Historii Nauk z siedzibą w Paryżu, do której statutowo należy tylko 150 członków. „Quippe qui de scientia et stientiarum historia optime meritis sis Tu, Domine Włodzimierz Hubicki die 1 mensis XI, anno MCMLXXI Internationalis Scientiarum Historiae Academiae inter socios extraordinarios electus es, sub numero CCCLXXXIII”. Podpisy: Perpetuo Secretarius — P. Costabel i Praeses Ordini XIII — W. Hartner.
77. Zaproszenie na dwa robocze zebrania Zespołu Historii Chemii ZHNI PAN w dniu 13 grudnia 1972 (przed i po południu) w Krakowie z referatami: doc. dr M. Sarneckiej-Keller *Działalność naukowa Leona Marchlewskiego*, doc. dra Ignacego Strońskiego *Chemicy i fizycy na XV zjazdach lekarzy i przyrodników polskich, 1869—1937*, doc. dra K. Sarneckiego *Biblioteka Anny Jagiellonki* i prof. dra W. Hubickiego *Prace z zakresu historii chemii w Polsce w latach 1945—1972*. Lublin 9 XII 1972.
78. Fragment wypowiedzi prof. dra Zdzisława Wojtaszka z nekrologu Włodzimierza Hubickiego (1914—1977) dotyczący Jego działalności w Zespole Historii chemii ZHNI PAN:
„Hubicki był „spiritus movens” tego Zespołu — nie tylko organizował posiedzenia Zespołu, ale sam zapewniał większość programu dla tych posiedzeń. Inicjował badania z historii chemii, werbował ludzi do badań. Sam zaliczam się do tych, których zachęcił do poświęcenia pewnej ilości czasu i wysiłku studiom nad historią chemii w Polsce.” (Drukowane w *Studiach i Materialach z Dziejów Nauki Polskiej*, 1978, s. 493—503).